

میزان آگاهی مادران مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر خوی در مورد وضعیت تغذیه و رشد جسمی کودکان زیر سه سال (۱۳۸۲)

فاطمه صفرعلیزاده^{۱*}، حمیده پرتواعظم^۱، رقیه صدیقی^۱

خلاصه

زمینه و هدف: کودکان امروز، جامعه فردا را خواهند ساخت. با توجه به نقش مهم تغذیه در تامین سلامت کودکان و باعنایت به نقش والدین در سلامت کودکان و این که قسمت عمده رشد کودک و تندرستی وی تحت تاثیر میزان آگاهی والدین از نحوه تغذیه و رشد جسمی آنها می باشد؛ لذا این مطالعه به منظور بررسی میزان آگاهی مادران مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر خوی در مورد وضعیت تغذیه و رشد جسمی کودکان زیر ۳ سال انجام گرفته است.

مواد و روش ها: این پژوهش از نوع توصیفی مقطعی بوده و جامعه پژوهش را مادران دارای کودک زیر ۳ سال مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر خوی در سال ۱۳۸۲ تشکیل می دادند. در این مطالعه ۷۰ مادر به روش نمونه گیری تصادفی انتخاب شده و اطلاعات از طریق پرسشنامه پژوهشگر ساخته جمع آوری گردید و از آمار توصیفی و نرم افزار SPSS جهت تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شد.

یافته ها: بر اساس نتایج پژوهش، ۵۱/۴ درصد مادران در گروه سنی ۲۴ سال یا کمتر بوده و ۵۴/۷ درصد سطح تحصیلات زیر دیپلم داشتند. ۸۵/۷ درصد آنها خانه دار و ۸۱/۴ درصد، کودکانشان را با شیر مادر تغذیه می کردند. ۵۰ درصد مادران مورد بررسی از سطح آگاهی متوسطی در مورد وضعیت تغذیه کودکان، و ۵۷/۱ درصد آنها از سطح آگاهی متوسط در مورد رشد جسمی کودک برخوردار بودند.

بحث و نتیجه گیری: بر اساس نتایج مطالعه، هر چند وضعیت آگاهی مادران در حد متوسطی بوده اما با توجه به نقش تغذیه اصولی در رشد و نمو کودکان، ارتقاء میزان آگاهی آنها و نیز اعتدالی بهداشت و سلامت نسل آینده ضروری است.

واژه های کلیدی: آگاهی، مادران، تغذیه، رشد جسمی، کودکان زیر ۳ سال، خوی

مقدمه

پذیرش این واقعیت که کودکان آینده سازان ملت‌ها هستند، سبب شده تا تدابیر مختلفی در جهت کاهش مرگ و میر و افزایش سلامت این گروه از افراد جامعه، طرح‌ریزی گردد. شایسته است نیمه دوم قرن بیستم، عصر کودک نامیده شود چراکه بخش مهمی از منابع مادی محققان جهان، صرف مطالعه ابعاد مختلف رشد و تکامل کودک می‌شود. علت این کنجکاو، به دلیل آسیب‌پذیر بودن و نقش آنان در آینده‌سازی کشور و اختصاص نیمی از جمعیت جهان به این قشر، می‌باشد. طبق آمار سال ۲۰۰۸، پنجاه درصد مرگ و میر کودکان زیر ۵ سال در جهان ناشی از سوء تغذیه بوده که در ایران هم، متوسط سوء تغذیه کمتر از ۵ درصد گزارش شده است [۱]. سوء تغذیه، رشد و تکامل کودکان را بیش از سایر گروه‌های جامعه، مورد تهدید قرار می‌دهد [۲]. غذای کافی مهم‌ترین شرط لازم برای رشد است با اینکه تغذیه در تمام دوران کودکی، مهم است ولی در طی پنج سال اول حیات کودک، به خصوص در سه سال اول که رشد، سریع بوده و برای دریافت غذا کاملا وابسته به مادر و خانواده است، امری حیاتی‌تر قلمداد می‌شود [۳]. تغذیه علاوه بر نقش بسیار مهمی که در ارتقاء رشد و تکامل، فراگیری و سلامت حال و آینده کودکان دارد، در امر پیشگیری و درمان بعضی از بیماری‌های دوران کودکی و حتی بزرگسالی موثر بوده و سبب افزایش سلامت و بهبود زندگی افراد می‌شود [۴].

بررسی کشوری "ارزیابی رشد کودکان" در سال ۱۳۷۷ نشان داد که، ۸۰۰/۰۰۰ کودک (۱۵/۴ درصد) دچار کوتاه قدی متوسط و شدید، ۵۴۰/۰۰۰ کودک (۱۰/۹ درصد) مبتلا به کم‌وزنی متوسط و شدید و ۱۶۰/۰۰۰ کودک (۴/۹ درصد) مبتلا به لاغری متوسط و شدید هستند. این افت رشد از ۶ ماهگی شروع شده و در ۱۸ ماهگی به اوج خود می‌رسد و پس از آن، کودک هرگز وزن از دست رفته را باز نمی‌یابد [۵ و ۶].

بنابر این، ما در قبال ایجاد ناتوانی‌های جسمی و ذهنی کودکان، مسئولیت داریم. باید با دادن اطلاعات کافی به مادران در مورد شیوه درست تغذیه کودکان و در نهایت ارزیابی رشد آنها، به تشخیص زودرس کاهش رشد پی برد. از جمند و همکاران تحقیقی تحت عنوان بررسی میزان آگاهی مادران

مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهرستان گرگان در باره تغذیه کودک زیر یک سال و تعیین برخی از عوامل مرتبط با آن انجام دادند و بر اساس نتایج به دست آمده، ۶۰/۳ درصد مادران از روش تغذیه با شیر مادر، و نیز تغذیه کمکی آگاهی متوسط داشتند [۷]. در قرن اخیر، به جای درمان کودک به مساله پیشگیری از بیماری‌ها و ارتقاء سطح سلامتی که با افزایش آگاهی مادران میسر می‌شود پرداخته شده است [۸]. چرا که نقش مادران در سلامت کودک، بسیار حیاتی بوده و قسمت عمده رشد کودک و تندرستی وی تحت تاثیر میزان آگاهی مادران از نحوه پیشگیری از بیماری‌ها و درمان به موقع آنها می‌باشد. آگاهی و نحوه عملکرد تغذیه مادران و مراقبین کودک در سال‌های اول عمر، نقش تعیین کننده به سلامت آینده والگوی بیماری‌های او دارد. گذشته از آن، سال‌های اول پس از تولد کودک، از نظر تغذیه کاملا وابسته به مادر و دیگران است که از او مراقبت می‌کنند. تامین سلامت کودکان در واقع تامین سلامت جامعه می‌باشد به این دلیل نیز مادران باید نهایت کوشش خود را در تامین سلامت آنان به کار گیرند [۹].

با عنایت به مطالب فوق، پژوهشگران بر این باورند که با ارائه و انجام پژوهش، می‌توان میزان آگاهی مادران از وضعیت تغذیه و رشد جسمی کودکان زیر ۳ سال را مورد بررسی قرار داده و با شناخت نقاط ضعف و قوت، امیدوار بود که با آموزش‌های مناسب، سطح آگاهی مادران را ارتقاء و گامی مثبت در جهت رشد و تکامل صحیح کودکان برداشته شود. لذا این مطالعه در همین راستا بوده ضمن این که از نتایج آن می‌توان در حیطه‌های مدیریت، خدمات، آموزش، تحقیقات پرستاری و تعلیم و تربیت استفاده کرد.

روش پژوهش

این پژوهش یک مطالعه توصیفی مقطعی است که به منظور بررسی میزان آگاهی مادران مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی در مورد وضعیت تغذیه و رشد جسمی کودکان زیر ۳ سال انجام گرفت. محیط پژوهش شامل کلیه مراکز بهداشتی درمانی شهر خوی که تابع وزارت بهداشت و درمان هستند و جامعه پژوهش را کلیه مادران مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر خوی تشکیل می‌دادند که دارای فرزند

زیر سه سال بوده و به دلایل گوناگون به مراکز بهداشتی درمانی مراجعه کرده بودند، که از بین جامعه پژوهش، ۷۰ نفر از آنها به صورت تصادفی به عنوان نمونه، انتخاب شدند. معیارهای ورودی واحدهای مورد پژوهش عبارت بودند از: داشتن حداقل یک فرزند زیر سه سال و سالم از نظر جسمی و روانی، مادر حقیقی فرزند باشند، همچنین دارای سواد خواندن و نوشتن بوده و جزء مشاغل گروه پزشکی نباشند و کودکان به مهد کودک و کودکستان نمی‌رفتند. در این پژوهش در مرحله اول از بین کلیه مراکز بهداشتی درمانی شهر خوی ۵ مرکز بهداشتی درمانی به صورت تصادفی ساده از طریق قرعه کشی انتخاب شدند و به منظور تعیین حجم نمونه از فرمول $n = \frac{s^2 z^2}{d^2}$ ، در سطح اطمینان ۹۵ درصد و با دقت ۵ درصد استفاده گردید. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه دو بخشی بود که به صورت حضوری تکمیل شد. بخش اول شامل مشخصات دموگرافیک و بخش دوم مربوط به میزان آگاهی واحدهای مورد پژوهش بود که از ۳۰ سوال تستی در زمینه های مربوط به نحوه تغذیه و مراحل رشد جسمی کودکان زیر سه سال تشکیل شده بود. رتبه بندی سوالات آگاهی در مورد وضعیت تغذیه کودکان به صورت ضعیف (۰-۷)، متوسط (۸-۱۴) و خوب (۱۵-۲۲) و رتبه بندی سوالات مربوط به رشد جسمی کودکان زیر ۳ سال به صورت ضعیف (۰-۲)، متوسط (۳-۵) و خوب (۶-۸) انجام گردید. جهت تعیین اعتبار علمی از روش اعتبار محتوی و جهت کسب اعتماد علمی از روش آزمون مجدد استفاده شد. و به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از جداول توزیع فراوانی و نرم افزار SPSS استفاده شد.

فاطمه صفرعلیزاده و همکاران

جدول شماره (۱) توزیع فراوانی مطلق و نسبی میزان آگاهی مادران در مورد وضعیت تغذیه کودکان زیر ۳ سال در مراکز بهداشتی درمانی شهر خوی

درصد	تعداد	فراوانی میزان آگاهی
۵/۳	۳	ضعیف (۰-۷)
۵۰/۰	۳۵	متوسط (۸-۱۴)
۴۴/۷	۳۲	خوب (۱۵-۲۱)
۱۰۰	۷۰	جمع

در رابطه با سوالات آگاهی در مورد رشد جسمی کودکان زیر سه سال، اکثر واحدهای مورد پژوهش (۵۷/۱ درصد) با کسب ۳-۵ امتیاز، سطح آگاهی متوسط داشته و اقلیت واحدهای مورد پژوهش (۷/۲ درصد) با کسب امتیاز ۰-۲ از سطح آگاهی ضعیف، برخوردار بودند و میانگین امتیازات کسب شده از میزان آگاهی واحدهای مورد پژوهش ۴/۸۵ با انحراف معیار ۱/۶۲ بوده است (جدول شماره ۲).

جدول شماره (۲) توزیع فراوانی مطلق و نسبی میزان آگاهی مادران در مورد رشد جسمی کودکان زیر ۳ سال در مراکز بهداشتی درمانی شهر خوی

درصد	تعداد	فراوانی میزان آگاهی
۷/۲	۵	ضعیف (۰-۲)
۵۷/۱	۴۰	متوسط (۳-۵)
۳۵/۷	۲۵	خوب (۶-۸)
۱۰۰	۷۰	جمع

بر اساس یافته‌های پژوهش، اکثر واحدهای مورد پژوهش (۵۱/۴ درصد) در گروه سنی ۲۴ سال یا کمتر قرار داشتند. تنها ۱۷/۲ درصد از نمونه‌ها در گروه سنی ۳۰ سال یا بالاتر بودند. در ارتباط با تحصیلات واحدهای مورد پژوهش، اکثر آنان (۵۴/۷ درصد) دارای تحصیلات سیکل و حداقل آنها (۱۱/۴ درصد) دارای تحصیلات ابتدائی بودند. بیشترین شغل واحدهای مورد پژوهش (۸۵/۷ درصد) خانه‌دار و کمترین آنان

نتایج

فصلنامه دانشکده پرستاری مامایی و پیراپزشکی

در این پژوهش بین میزان آگاهی مادران و میزان تحصیلات آنها ارتباط معنی دار آماری وجود داشت ($p=0/003$) اما بین سن و شغل مادران ارتباط معنی دار آماری وجود نداشت.

بحث

با توجه به نتایج پژوهش، مشخص شد که میزان آگاهی مادران در مورد وضعیت تغذیه و رشد جسمی کودکان زیر سه سال، متوسط می باشد. در مطالعه ارجمنند، هم ۶۰/۳ درصد مادران از روش تغذیه با شیر مادر آگاهی متوسط داشتند [۷]. نتایج مطالعه دیگری که در زمینه میزان آگاهی و عملکرد مادران در خصوص تغذیه کودک در هنگام اسهال، بر روی ۱۲۰ مادر صورت گرفت، نشان داد که بین افزایش سطح تحصیلات مادر، محل سکونت مادر، استفاده از برنامه های آموزش رسانه های گروهی با آگاهی مادران از نحوه شیردهی و افزایش شیردهی و طرز تهیه پودر اورالیت، ارتباط معنی دار وجود داشت [۱۰]. در مطالعه خلدی و همکاران با موضوع مقایسه سطح آگاهی رابطین بهداشتی و مادران در مورد تغذیه کودکان زیر دو سال، یافته ها بیانگر این است که میانگین امتیاز کل رابطین و مادران به ترتیب ۱۹/۸۲ و ۱۲/۵۶ از ۲۰ امتیاز بود. میانگین امتیاز کسب شده توسط رابطین به تفکیک هر یک از بخش های پرسشنامه، توسط مادران بیشتر بوده و هر گروه کمترین میزان آگاهی را به ترتیب در مورد تغذیه پس از یک سالگی و سپس تغذیه تکمیلی داشته اند. بین سطح تحصیلات مادران و میزان آگاهی رابطه معنی دار یافت شد ($p<0/05$) و بین سطح آگاهی مادران و سن رابطه ای وجود نداشت ($p>0/05$) [۱۱].

امیدی و محبوب نیز مطالعه ای تحت عنوان بررسی روند رشد کودکان ۶-۰ ساله شهر همدان انجام داده و نتایج به دست آمده بیانگر این بود که صدک پنجاهم اندازه وزن پسران و دختران تا ۶ و ۴ ماهگی نسبت به منحنی استاندارد افزایش یافته و سپس به تدریج با افزایش سن تا ۶ سالگی کاهش وزن نسبت به صدک پنجاهم منحنی استاندارد مشاهده می شود که این کاهش وزن در سنین حدود ۱۸ و ۲۴ ماهگی به پنجمین صدک استاندارد نزدیک شده است همچنین صدک پنجاهم اندازه قد کودکان از ۹ ماهگی تا ۶ سالگی نسبت به منحنی استاندارد کاهش یافته است و صدک پنجاهم اندازه

دور سر کودکان از ۱۸ ماهگی تا ۶ سالگی به بعد به طور یکنواخت نسبت به منحنی استاندارد کاهش جزئی نشان می دهد و این بیانگر عدم آگاهی مادران در مورد تهیه غذای کمکی و زمان شروع آن و هم چنین الگوی نامناسب غذا در زمان از شیرگیری موجب کاهش رشد کودکان می شود [۱۲]. در این میان، پرستاران باید به این نکته توجه نمایند که آنچه کودک و مراقبین وی از جمله مادر می تواند انجام دهد بیش از آن چیزی است که تصور می کنند و بالا بردن سطح آگاهی و عملکرد آنان و تشویق به شرکت جهت بالا بردن آگاهی از اهداف آموزش می باشد [۱۳].

نتیجه گیری: بر اساس نتایج مطالعه، هر چند وضعیت آگاهی مادران در حد متوسطی بوده اما با توجه به نقش تغذیه اصولی در رشد و نمو کودکان، ارتقاء میزان آگاهی آنها و نیز اعتلای بهداشت و سلامت نسل آینده ضروری است. با توجه به این که شاخص مرگ و میر کودکان زیر یک سال از شاخص های مهم بهداشتی درمانی می باشد لذا پیشنهادات زیر ارائه می گردد:

الف) ارتقاء سطح آگاهی مادران در زمینه شیوه اصولی تغذیه کودکان به هر شیوه ممکن

ب) ارزیابی دوره ای از مادران در مورد نحوه تغذیه کودکان برای سنجش میزان آگاهی

ج) گسترش فرهنگ مطالعه و تشویق مادران به کسب آگاهی لازم در مورد تغذیه و رشد و نمو کودکان

د) ارائه اطلاعات تغذیه ای لازم به مادران در قالب جزوه یا کتاب

و) ارزیابی دوره ای از رشد و نمو کودکان که می تواند دورنمایی از وضعیت تغذیه، بهداشت و سلامت کودکان را نمایان سازد.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از کلیه همکارانی که در این پژوهش یاری نمودند صمیمانه تشکر می گردد.

منابع

- ۱- مرتضوی ح، طباطبائی م. درسنامه پرستاری کودکان (کودک سالم). تهران: نشر سالمی، ۱۳۸۲، ص ۱۱.
- 2-Grant GP. The State of the world children. published unicefer, 1994, pp:1.

- ۳- شانتی گ. راهنمای کاربردی برای تغذیه و مراقبت کودک. ترجمه مظفری، تهران: انتشارات لباب، ۱۳۸۰، ص ۵۷.
- ۴- براک م، امانی ف، میرزراحی می م، عباسقلی زاده ن، حمیدخلقی ع. میزان آگاهی مادران از نحوه صحیح تغذیه نوزادان و شیرخواران در مرکز بهداشتی درمانی هیر. مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل، دوره پنجم، شماره اول، ۱۳۸۷، ص ۲۶.
- ۵- فرزانی م. تغذیه در دوران بارداری شیردهی و شیرخوارگی. تهران: انتشارات چهر، ۱۳۷۱، ص ۱۷۶.
- ۶- معاونت سلامت وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی. بهبود رشد و تغذیه کودکان. تهران، یونیسف، ۱۳۸۳، ص ۲-۹.
- ۷- ارجمند م. بررسی میزان آگاهی مادران مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهرستان گرگان در باره تغذیه کودک زیر یکسال و تعیین برخی از عوامل مرتبط با آن در سال ۱۳۷۷. گزارش تحقیق درون دانشگاهی، ۱۳۸۸، ص ۷-۱۳.
- 8- Walley L and Wong D. Clinical of pediatric nursing. London: Mosby Co, 2008, pp:3.
- ۹- تقی پور م، آل علی ف. پرستاری کودکان. تهران: انتشارات بشری، ۱۳۸۵، ص ۸.
- ۱۰- نوجوان ش. بررسی میزان آگاهی و عملکرد مادران کودکان بستری شده در مرکز آموزشی درمانی علی اصغر اردبیل در خصوص نحوه تغذیه کودک در هنگام اسهال. پایان نامه دکتری حرفه‌ای، دانشگاه علوم پزشکی اردبیل، ۱۳۸۰، ص ۲۵.
- ۱۱- خلدی ن، جوهری ز، رضائیان س. مقایسه سطح آگاهی رابطین بهداشتی و مادران در مورد تغذیه کودکان زیر ۳ سال در منطقه گلاب دره تهران، دانشکده پزشکی دانشگاه شاهد گروه بهداشت و پزشکی اجتماعی، مشهد، ۱۳۸۷، ص ۱.
- ۱۲- امیدی الف، محبوب ح. بررسی روند رشد کودکان ۶-۰ ساله شهر همدان. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی همدان، شماره ۳۲، ۱۳۸۳، ص ۴۶.

13- Rankin and Stalling. Patient education: Issues Principles Practice. Philadelphia: W.B. Saunders, 1999.pp:71

The knowledge of the mothers who refer to the health centers of Khoy regarding the nourishment and physical growth of the children under 3 years old during 2002.

F.Safar alizade^{1*}. MSc, H.Partoazam¹. MSc, R.Sodify¹ MSc

1- MSc of Nursing, lectures at Islamic Azad University, Khoy Branch

*Corresponding author: Tel 04612447281

Abstract

Background and Objective: Today's children will make tomorrow's society. Due to the pivotal role of nutrition in health and growth, it is important to great care be taken by the parents to understand the best method of nourishment in the most sensitive period of children. Therefore this project was designed to evaluate the knowledge of mothers who refer to the Khoy health centers for there less than 3 years old children for assessment of physical growth and health status.

Material and Methods: The research is a descriptive cross-sectional study which was conducted during three months during 2002 and mothers of under 3 years old children who refer to the health centers of Khoy were the target population. 70 mothers of under 3 years old children were randomly selected from research population. Data were collected by a questionnaire which was designed by researchers and were statistically analyzed by using SPSS software.

Results: Based on the research findings, 51.4% of mothers were 24 years and less and 45.7% of them did not finished high school. 5.7 %of mothers did not work out and 81.4% of them breast-feed their children. 50% of mothers had an average level of awareness about the nourishment and 57.1% of mothers had an average level of awareness about the physical growth of the children under 3 years old.

Conclusion: However, the knowledge of mothers in this study was at median level, but the improvement of this knowledge regarding the status of their children is important in physical growth and health status of next generation.

Key words: Awareness, Mothers, Physical growth, Health status